

ยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา Strategy for Creating Community Plans with Community Participation in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

นเรศ แก้วบังเกิด¹, สุธี โกสิทธิ์² และ นฤมล อนุนสณธิพัฒน์³
Naret Kaewbangkerd¹, Sutee Kosit² and Nalaumon Anusonphat³

Received: 14 May 2025; Revised: 11 February 2026; Accepted: 14 February 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษายุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ 2) เสนอยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับบริบทของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ได้มาด้วยวิธีการสุ่มตามสัดส่วนพื้นที่ ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 30 คน ประกอบด้วยผู้นำชุมชน ตัวแทนหน่วยงานในระดับจังหวัด และผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม ครอบคลุม 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ด้านการคิดพัฒนา ด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติ ด้านการติดตามประเมินผล และด้านการรับประโยชน์ ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้างและการสนทนากลุ่ม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขณะที่การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทั้ง 6 ด้าน พบว่า ด้านการคิดพัฒนามีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ขณะที่ด้านการรับประโยชน์มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าประชาชนมีโอกาสนในการเสนอความคิดเห็นและแนวคิดในการพัฒนาชุมชนในระดับหนึ่ง แต่ยังไม่สามารถเข้าถึงผลลัพธ์จากการนำแผนไปสู่การปฏิบัติได้อย่างชัดเจน 2) การเสนอยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสม จำเป็นต้องมุ่งเน้นการพัฒนา

^{1 2 3} สาขาวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา; Department of Community and Social Development, Graduate school of Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University
Corresponding Author E-mail: sutee@aru.ac.th

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมทุกขั้นตอนของการจัดทำแผน ตั้งแต่การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การร่วมคิดและตัดสินใจ การนำแผนไปปฏิบัติ ตลอดจนการติดตาม ประเมินผลและการรับประโยชน์จากการพัฒนา องค์ความรู้จากการวิจัย คือ รูปแบบกระบวนการ จัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมที่บูรณาการการมีส่วนร่วมของประชาชน การกำหนดแผนหรือ ยุทธศาสตร์ การนำแผนไปปฏิบัติ และการติดตามประเมินผล ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการ พัฒนาแผนชุมชนในพื้นที่อื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกันได้

คำสำคัญ: ยุทธศาสตร์; การจัดทำแผนชุมชน; การมีส่วนร่วมของชุมชน

Abstract

This study aimed to 1) examine participatory community planning strategies in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province and 2) propose appropriate participatory community planning strategies suited to the local context of the province. A mixed-methods research design was employed, integrating both quantitative and qualitative approaches. The quantitative component targeted residents of Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, with a sample of 400 participants selected through proportional stratified sampling. The qualitative component involved 30 key informants, including community leaders, representatives of provincial agencies, and experts in community development. Quantitative data were collected using a questionnaire measuring public participation in participatory community planning across six dimensions: information perception, developmental thinking, decision-making, implementation, monitoring and evaluation, and benefit realization. Qualitative data were obtained through semi-structured in-depth interviews and focus group discussions. Quantitative data were analyzed using frequency, percentage, mean, and standard deviation, while qualitative data were analyzed using content analysis.

The findings revealed that (1) the overall level of public participation in participatory community planning in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province was moderate. Among the six dimensions, developmental thinking recorded the highest mean score, whereas benefit realization showed the lowest. This indicates that while community members had opportunities to express opinions and propose development ideas, they had limited access to tangible outcomes from the implementation of community plans. (2) The proposed participatory community planning strategy should emphasize the systematic development of public participation throughout all stages of the planning process, including information

access, joint analysis and decision-making, plan implementation, monitoring and evaluation, and benefit realization. The key contribution of this study is a participatory community planning process model that integrates citizen participation, plan and strategy formulation, implementation, and monitoring and evaluation. This model can be applied to the development of community plans in other areas with similar socio-contextual characteristics.

Keywords: Strategy; Community Planning; Community Participation

บทนำ

การพัฒนาประเทศไทย นับตั้งแต่การประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา ได้มุ่งเน้นการขับเคลื่อนการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยคาดหวังให้การเติบโตทางเศรษฐกิจ นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยรวม อย่างไรก็ตาม แนวทางการพัฒนาดังกล่าวกลับก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากร โอกาส และอำนาจ ในการกำหนดทิศทางการพัฒนาในระดับพื้นที่ ส่งผลให้ประชาชนจำนวนมากกลายเป็นเพียงผู้รับ ผลของการพัฒนา มากกว่าการเป็นผู้ร่วมกำหนดอนาคตของตนเอง ปัญหานี้สะท้อนให้เห็นถึง ข้อจำกัดของการพัฒนาจากบนลงล่าง ซึ่งไม่สามารถตอบสนองต่อบริบท ความต้องการ และ ศักยภาพที่แท้จริงของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาชุมชนในระยะหลัง จึงหันมาให้ความสำคัญกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา โดยเฉพาะการจัดทำแผนชุมชน ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนเองอย่างเป็นระบบ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2553)

ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาชุมชนสมัยใหม่ การจัดทำแผนชุมชนมิได้เป็นเพียง กระบวนการเชิงเทคนิคหรือเอกสารเชิงนโยบายเท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่ ช่วยเสริมสร้างศักยภาพของประชาชนและชุมชนในการวิเคราะห์ปัญหา การจัดลำดับความสำคัญ และการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาอย่างสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ งานศึกษาหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่า แผนชุมชนที่มีคุณภาพต้องตั้งอยู่บนฐานของการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นด้านการรับรู้ ข้อมูลข่าวสาร การแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ การลงมือปฏิบัติ ตลอดจนการติดตามและ ประเมินผล (สถาบันพระปกเกล้า, 2548; สมาน นวลจันทร์, 2551) อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติกลับ พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนในหลายพื้นที่ยังอยู่ในระดับปานกลาง หรือค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะในมิติของการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การมีบทบาทเชิงตัดสินใจ และการ ติดตามประเมินผล ซึ่งสะท้อนถึงช่องว่างเชิงโครงสร้างและเชิงกระบวนการของการจัดทำแผนชุมชน แบบมีส่วนร่วม (ศุภาวดี กรมทอง, 2557; นุจรี ใจประนบ, 2563)

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อีกทั้งยังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งจากการขยายตัวของเมือง การพัฒนาอุตสาหกรรม และการท่องเที่ยว การจัดทำแผนชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญในการเป็นเครื่องมือเชื่อมโยง ระหว่างนโยบายระดับบนกับความต้องการของประชาชนในระดับพื้นที่ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาสภาพการณ์มีส่วนร่วมของชุมชนที่ผ่านมา พบว่า กระบวนการจัดทำแผนชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังประสบข้อจำกัดหลายประการ ทั้งในด้านการสื่อสารข้อมูล การสร้างความเข้าใจร่วม การเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีบทบาทอย่างแท้จริง และการเชื่อมโยงแผนชุมชนกับการนำไปปฏิบัติและการประเมินผลอย่างเป็นระบบ ปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้แผนชุมชนจำนวนหนึ่ง ไม่สามารถนำไปใช้เป็นกลไกในการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การศึกษายุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติการ เพื่อทำความเข้าใจปัจจัย เงื่อนไข และรูปแบบการมีส่วนร่วมที่เหมาะสม อันจะนำไปสู่การพัฒนายุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชน ที่สามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยมีคำถามการวิจัยคือ ยุทธศาสตร์และกระบวนการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีลักษณะและระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละมิติอย่างไร และควรพัฒนายุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบใด จึงจะเหมาะสมกับบริบทของชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และสามารถนำไปใช้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษายุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อเสนอยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยแบ่งออกเป็น 2 แนวทาง ดังนี้ 1) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้สำรวจด้วยแบบสอบถามเกี่ยวกับเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชน 2) การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร ได้แก่ ประชาชนผู้อาศัยอยู่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนผู้อาศัยอยู่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 400 คน

2.2 การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ประชากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน การจัดสนทนากลุ่มใช้ทีมผู้นำในชุมชนแต่ละอำเภอ จำนวน 24 คน ทีมงานจังหวัด จำนวน 3 คน และผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 3 คน รวม 30 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (Research Instruments)

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ แบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นการสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพ อาชีพ และรายได้ต่อเดือน โดยเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ ตอนที่ 2 เป็นการสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ด้านการคิดพัฒนา ด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติ ด้านการติดตามประเมินผล และด้านการรับประโยชน์

3.2 การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (In – depth interview) เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi – Structured interview) มีการกำหนดคำถามในการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด (Open-end Question) โดยการจัดสนทนาแบบกลุ่ม และแบบบันทึกการสังเกต

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection Procedures)

4.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถาม เพื่อการวิจัยไปเก็บข้อมูลกับประชาชน ตามกลุ่มตัวอย่างสัดส่วนที่กำหนดไว้ในขนาดกลุ่มตัวอย่าง ตามจำนวนที่กำหนด โดยมีการประสานงานกับพื้นที่ลงเก็บข้อมูล และตรวจสอบความครบถ้วนของแบบสอบถามก่อนนำไปวิเคราะห์

4.2 การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก จัดสนทนากลุ่มทีมผู้นำชุมชนแต่ละอำเภอ ทีมงานจังหวัด และผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง และแบบบันทึกการสังเกต

5. การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยวิธีการทางสถิติ การแจกแจงความถี่ และการหาค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ยน้ำหนักความคิดเห็นแต่ละข้อโดยอาศัยการหาค่ามัธยฐาน เลขคณิต (Mean) การหาค่าการกระจายน้ำหนักคำตอบ โดยการหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) แปลความหมายค่าเฉลี่ยเพื่อหาระดับการมีส่วนร่วม (มีส่วนร่วมมากที่สุด มีส่วนร่วมมาก มีส่วนร่วมปานกลาง มีส่วนร่วมน้อย มีส่วนร่วมน้อยที่สุด)

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธี สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอแบบพรรณนา การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยถอดความการสัมภาษณ์, สังเคราะห์ข้อมูลร่วมกับเอกสารและแนวคิดทฤษฎี สรุปมาเป็นร่างแบบกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำแผน และการเสนอยุทธศาสตร์ที่สรุปออกมาเป็นร่างยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ระดับของยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ด้านการคิดพัฒนา ด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติ ด้านการติดตามประเมินผล และด้านการรับประโยชน์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน แสดงให้เห็นผลตามตาราง ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ดังนี้

ยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	2.81	0.69	ปานกลาง
2	ด้านการคิดพัฒนา	2.86	0.69	ปานกลาง
3	ด้านการตัดสินใจ	2.77	0.03	ปานกลาง
4	ด้านการปฏิบัติ	2.75	0.03	ปานกลาง
5	ด้านการติดตามประเมินผล	2.74	0.03	ปานกลาง
6	ด้านการรับประโยชน์	2.68	0.03	ปานกลาง
รวมเฉลี่ย		2.76	0.03	ปานกลาง

ตารางที่ 1 ระดับของยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=2.76$, S.D.=0.63) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการคิดพัฒนา มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}=2.86$) แสดงให้เห็นว่าประชาชนมีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นและเสนอแนวคิดในการพัฒนาชุมชนในระดับหนึ่ง ขณะที่ด้านการรับประโยชน์มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X}=2.68$) สะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนยังไม่สามารถรับรู้หรือเข้าถึงผลลัพธ์จากการนำแผนชุมชนไปปฏิบัติได้อย่างชัดเจน

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อเสนอยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การเสนอยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำเป็นต้องตั้งอยู่บนฐานของการบูรณาการข้อมูลจากผลการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนให้ครอบคลุมทุกขั้นตอนของการจัดทำแผนชุมชน ตั้งแต่การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การร่วมคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจ การนำแผนไปปฏิบัติ ตลอดจนการติดตามประเมินผลและการรับประโยชน์จากการพัฒนา ทั้งนี้ ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนที่มีประสิทธิภาพ มิได้ขึ้นอยู่กับการมีเอกสารแผนที่สมบูรณ์เพียงอย่างเดียว หากแต่ขึ้นอยู่กับคุณภาพของกระบวนการมีส่วนร่วมที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทอย่างแท้จริง ในฐานะเจ้าของแผนและผู้ร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชน

จากการสังเคราะห์ผลการวิจัย ผู้วิจัยได้เสนอยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยกำหนดกรอบยุทธศาสตร์หลักออกเป็น 6 ด้านสำคัญ ได้แก่ (1) ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร (2) ด้านการคิดพัฒนา (3) ด้านการตัดสินใจ (4) ด้านการปฏิบัติ (5) ด้านการติดตามประเมินผล และ (6) ด้านการรับประโยชน์ ซึ่งแต่ละด้านมีความเชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกันในลักษณะของกระบวนการเชิงระบบ (systematic process) ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า การยกระดับการมีส่วนร่วมในแต่ละด้าน จำเป็นต้องอาศัยการออกแบบกลไกและกระบวนการที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และโครงสร้างการบริหารจัดการในระดับพื้นที่

ในด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบการสื่อสารที่เข้าถึงประชาชนทุกกลุ่มอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง โดยเฉพาะการสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา ศักยภาพ และแนวทางการพัฒนาชุมชนในรูปแบบที่เข้าใจง่ายและสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น การขาดการรับรู้ข้อมูลที่เพียงพอ เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนอื่นของการจัดทำแผนได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น ยุทธศาสตร์ที่นำเสนอจึงเน้นการสร้างกลไกการสื่อสารสองทาง และการใช้เวทีประชาคมเป็นพื้นที่หลักในการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นร่วมกัน

ในด้านการคิดพัฒนาและการตัดสินใจ ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีศักยภาพในการเสนอแนวคิดและมุมมองต่อการพัฒนาชุมชน แต่ยังขาดโอกาสและความมั่นใจในการมีบทบาทเชิงตัดสินใจอย่างแท้จริง ยุทธศาสตร์ที่นำเสนอจึงมุ่งส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการวิเคราะห์ปัญหา การจัดลำดับความสำคัญของโครงการ และการกำหนดทิศทางการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม โดยต้องมีผู้เชี่ยวชาญหรือหน่วยงานสนับสนุนทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก มากกว่าการกำหนดแนวทางแทนชุมชน เพื่อให้การตัดสินใจเป็นไปบนฐานของข้อมูล ความรู้ และความเห็นพ้องร่วมกันของคนในชุมชน

ในด้านการปฏิบัติและการติดตามประเมินผล ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชน จำเป็นต้องเชื่อมโยงแผนชุมชนกับการนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการบูรณาการแผนชุมชน เข้ากับแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และความรู้สึกเป็นเจ้าของแผน ซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงแผนชุมชนอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

ในด้านการรับประโยชน์ ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ ต้องทำให้ประชาชนสามารถรับรู้และเข้าถึงผลลัพธ์จากการพัฒนาชุมชนได้อย่างชัดเจน ทั้งในมิติของการยกระดับคุณภาพชีวิต การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน และการพึ่งพาตนเองในระยะยาว ยุทธศาสตร์ที่นำเสนอจึงมุ่งให้การจัดทำแผนชุมชนเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ที่ก่อให้เกิดทั้งผลลัพธ์เชิงรูปธรรมและการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนควบคู่กันไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งในมิติของการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การคิดพัฒนา การตัดสินใจ การปฏิบัติ การติดตามประเมินผล และการรับประโยชน์ ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า แม้ชุมชนและประชาชนจะมีบทบาทในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนในระดับหนึ่ง แต่การมีส่วนร่วมดังกล่าว ยังไม่สามารถพัฒนาไปสู่ระดับที่ลึกซึ้งหรือมีอิทธิพลเชิงตัดสินใจอย่างแท้จริงได้ สาเหตุที่ผลการวิจัยปรากฏในระดับปานกลาง อาจอธิบายได้จากบริบทเชิงโครงสร้างของการพัฒนาชุมชนในประเทศไทย ซึ่งกระบวนการจัดทำแผนชุมชน ยังคงดำเนินอยู่ภายใต้กรอบการบริหารจัดการจากบนลงล่างในหลายมิติ แม้จะมีการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้าร่วมเวทีประชาคมหรือแสดงความคิดเห็น แต่บทบาทของประชาชนส่วนใหญ่มักจำกัดอยู่ในลักษณะของการรับฟังข้อมูล หรือการให้ข้อเสนอแนะ มากกว่าการมีอำนาจร่วมในการกำหนดทิศทางหรือการตัดสินใจเชิงนโยบายของแผนชุมชน ผลการวิจัยนี้จึงสอดคล้องกับแนวคิดของการมีส่วนร่วมในระดับการมีส่วนร่วมเชิงสัญลักษณ์ ตามบันไดการมีส่วนร่วมของ Arnstein ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วม โดยปราศจากอำนาจในการตัดสินใจที่แท้จริง ย่อมทำให้ระดับการมีส่วนร่วมไม่สามารถพัฒนาไปสู่ระดับสูงได้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการคิดพัฒนามีค่าเฉลี่ยสูงสุด แสดงให้เห็นว่าประชาชนมีศักยภาพและความพร้อมในการเสนอแนวคิด มุมมอง และแนวทางการพัฒนาชุมชนของตนเอง อย่างไรก็ตาม ศักยภาพดังกล่าวยังไม่ถูกแปรเปลี่ยนเป็นการตัดสินใจหรือการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากขาดกลไกสนับสนุนด้านองค์ความรู้ ข้อมูลเชิงเทคนิค และการอำนวยความสะดวกจากหน่วยงานหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาชุมชนของ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2526) และ สมนึก ปัญญาสิงห์ (2532) ที่ชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพได้ จำเป็นต้องอาศัยทั้งการเสริมสร้างศักยภาพของคนในชุมชน และการสนับสนุนเชิงกระบวนการจากภายนอกอย่างเหมาะสม ในด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและการติดตามประเมินผล ผลการวิจัยพบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน ซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัดด้านการสื่อสารและการถ่ายทอดข้อมูลในกระบวนการจัดทำแผนชุมชน การที่ประชาชนยังไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลอย่างครบถ้วนและต่อเนื่อง ส่งผลให้การมีส่วนร่วมในขั้นตอนอื่น ๆ ไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างเต็มที่ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานศึกษาของ สุภาวดี กรมทอง (2557) และ สมาน นวลจันทร์ (2551) ที่พบว่า การขาดระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเสนอว่า การมีส่วนร่วมที่มีความหมายต้องครอบคลุมตั้งแต่การรับรู้ข้อมูล การร่วมคิด การร่วมตัดสินใจ การร่วมดำเนินการ และการร่วมประเมินผล (สถาบันพระปกเกล้า, 2548) อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า

กระบวนการจัดทำแผนชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังไม่สามารถเชื่อมโยงการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ จึงทำให้ระดับการมีส่วนร่วมโดยรวมยังอยู่ในระดับปานกลาง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อเสนอยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากผลการวิจัยพบว่า การเสนอยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำเป็นต้องตั้งอยู่บนฐานของการยกระดับคุณภาพของกระบวนการมีส่วนร่วม มากกว่าการมุ่งเน้นเพียงการมีแผนหรือเอกสารเชิงนโยบายที่สมบูรณ์ ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมควรเป็นยุทธศาสตร์เชิงกระบวนการที่เชื่อมโยงการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอนอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การร่วมคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจ การนำไปปฏิบัติ ตลอดจนการติดตามประเมินผลและการรับประโยชน์จากการพัฒนาการที่ผู้วิจัยเสนอกรอบยุทธศาสตร์ 6 ด้าน ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การคิดพัฒนา การตัดสินใจ การปฏิบัติ การติดตามประเมินผล และการรับประโยชน์ สะท้อนถึงความพยายามในการแก้ไขข้อจำกัดที่ปรากฏในผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ซึ่งพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนยังอยู่ในระดับปานกลางและขาดความต่อเนื่องเชิงกระบวนการ ยุทธศาสตร์ที่นำเสนอจึงมุ่งสร้างความเชื่อมโยงระหว่างแต่ละขั้นตอน เพื่อให้การมีส่วนร่วมมิได้เป็นเพียงกิจกรรมแยกส่วน แต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมที่มองการจัดทำแผนชุมชนเป็นกระบวนการทางสังคม มากกว่าผลผลิตเชิงเอกสาร (สัญญาสัญญาวิวัฒน์, 2526; สมนึก ปัญญาสิงห์, 2532) ผลการวิจัยยังสะท้อนให้เห็นว่า การเน้นยุทธศาสตร์ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเป็นฐานสำคัญของการมีส่วนร่วม เนื่องจากการขาดข้อมูลที่ชัดเจนและทั่วถึงเป็นอุปสรรคสำคัญที่จำกัดบทบาทของประชาชนในขั้นตอนอื่น ๆ การเสนอยุทธศาสตร์ที่มุ่งพัฒนาระบบการสื่อสารและเวทีแลกเปลี่ยนข้อมูลในระดับชุมชน จึงสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) ที่ระบุว่า การเข้าถึงข้อมูลเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย (สถาบันพระปกเกล้า, 2548) หากประชาชนไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างเพียงพอ ย่อมไม่สามารถมีบทบาทในการคิด วิเคราะห์ หรือตัดสินใจได้อย่างแท้จริง ในด้านการคิดพัฒนาและการตัดสินใจ ยุทธศาสตร์ที่เสนอเน้นการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นการตอบสนองต่อข้อค้นพบที่ว่า ประชาชนมีศักยภาพในการเสนอแนวคิด แต่ยังขาดโอกาสและอำนาจในการตัดสินใจ ยุทธศาสตร์ดังกล่าวจึงสอดคล้องกับบันไดการมีส่วนร่วมของ Arnstein ที่เสนอว่าการยกระดับการมีส่วนร่วมต้องเคลื่อนจากระดับการรับฟังและการให้คำปรึกษา ไปสู่ระดับการมีอำนาจร่วมในการตัดสินใจ เพื่อให้ประชาชนเป็นเจ้าของแผนอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงผู้ให้ข้อมูลหรือผู้เข้าร่วมเชิงสัญลักษณ์ ในด้านการปฏิบัติและการติดตามประเมินผล ผลการวิจัยสนับสนุนแนวคิดการบริหารจัดการเชิงธรรมาภิบาลที่เน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ยุทธศาสตร์ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลแผนชุมชน ช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่น ความไว้วางใจ และความรู้สึกเป็นเจ้าของกระบวนการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมาน นวลจันทร์ (2551) และ นุจรี ใจประนบ (2563) ที่ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมในการติดตาม

ประเมินผลเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของแผนพัฒนาชุมชน การอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์นี้ชี้ให้เห็นว่า ยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่เหมาะสม ต้องเป็นยุทธศาสตร์ที่มุ่งยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนจากเชิงรูปแบบไปสู่เชิงเนื้อหา จากการเข้าร่วมไปสู่การมีอำนาจร่วม และจากการมีส่วนร่วมเป็นครั้งคราวไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็ง ยั่งยืน และสามารถพึ่งพาตนเองได้

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้จัดทำรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำแผน ที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ แสดงเป็นแผนภาพดังต่อไปนี้

ภาพ 1 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้องค์ความรู้จากการวิจัยผู้ศึกษาได้สรุปออกมา เป็นรูปแบบของกระบวนการในการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วม (Participation) คือ การมีบทบาท มีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็น นำเสนอแนวคิดแนวทางเสนอแนะ การตัดสินใจ 2) ประชาชน (National) คือ คน ประชาชนผู้ที่อยู่อาศัยที่เกี่ยวข้อง 3) ชุมชน (Community) คือ ชุมชนที่จะจัดทำแผนชุมชน 4) แผน/ยุทธศาสตร์ (Plan/ Strategy) คือ แผนที่ได้จากการจัดทำขึ้นในชุมชน ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำขึ้น 5) การนำแผน/ยุทธศาสตร์ ไปปฏิบัติใช้ คือ การนำแผนที่จัดทำโดยชุมชนแล้วนำไปปฏิบัติใช้ตามวัตถุประสงค์ในด้านต่างๆต่อการพัฒนาชุมชน ต่อประชาชน ต่อชุมชนและต่อสังคม 6) การติดตามประเมินผล คือ การติดตามผลในการนำแผนชุมชนไปปฏิบัติใช้ จะเห็นได้ว่า รูปแบบของกระบวนการในการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนนั้นมีความสัมพันธ์กันทุกองค์ประกอบ และทำให้การจัดทำแผนชุมชนในครั้งนี้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น รวมทั้งมีแนวทางในการสร้างกระบวนการ ในรูปแบบต่างได้

อย่างสมบูรณ์ และผู้วิจัยได้เสนอยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยสรุปออกมาเป็นรูปแบบ แสดงดังภาพต่อไปนี้

ภาพ 2 ยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้เสนอยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งประกอบไปด้วยปัจจัย 6 ด้าน ดังนี้ 1) การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นชุมชน การมีส่วนร่วมในรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในชุมชน และการมีส่วนร่วมในรับรู้ข้อมูลข่าวสารในการจัดกิจกรรม/โครงการต่างๆที่จัดขึ้นภายในชุมชน 2) การคิดพัฒนา ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการวางแผนสร้างกระบวนการแผนชุมชน และการมีส่วนร่วมในการกำหนดโครงการตามยุทธศาสตร์การพัฒนาหมู่บ้านด้วยกรอบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3) การตัดสินใจ

ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางการติดตามประเมินผลแผนชุมชน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากกิจกรรมของแผนชุมชน การมีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางการติดตามประเมินผลแผนชุมชน และการมีส่วนร่วมเสนอแนวทางการพัฒนาปรับปรุงคุณภาพแผนชุมชนให้มีความสมบูรณ์ถูกต้อง 4) การปฏิบัติ ประกอบด้วย ร่วมกำหนดเป้าหมายการพัฒนาหมู่บ้านตามศักยภาพความพร้อมของชุมชน ร่วมกำหนดเป้าหมายการพัฒนาหมู่บ้านตามศักยภาพความพร้อมของชุมชนร่วมจัดทำร่างแผนชุมชนโดยการจัดสนทนากลุ่ม และรวมกำหนดทิศทางการพัฒนาตามศักยภาพของหมู่บ้านพอเพียง 5) การติดตามประเมินผล ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของประชาชน/ชุมชนในการจัดทำแผนเป็นลายลักษณ์อักษรทุกขั้นตอน และการมีส่วนร่วมของประชาชน/ชุมชนในการบูรณาการโครงการกับแผนงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประสานแผนกับส่วนราชการต่าง ๆ อย่างเหมาะสม 6) การรับประโยชน์ ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมได้รับความรู้ ความสามารถในการกระบวนการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน การมีส่วนร่วมในการได้รับความรู้การรวมกลุ่มพัฒนาอาชีพของชุมชน และการมีส่วนร่วมในการได้รับความรู้การกำหนดทิศทางการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยสามารถสรุปโดยภาพรวมได้ว่า กระบวนการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ศึกษามีการดำเนินการอยู่จริง และครอบคลุมหลายมิติของการมีส่วนร่วม แต่ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยรวมยังอยู่ในระดับปานกลาง และยังขาดความต่อเนื่องเชิงกระบวนการในบางขั้นตอนที่สำคัญ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ชี้ให้เห็นว่า ยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วยมิติสำคัญ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ด้านการคิดพัฒนา ด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติ ด้านการติดตามประเมินผล และด้านการรับประโยชน์ โดยทุกด้านมีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง สะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนมีโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนในระดับหนึ่ง แต่ยังไม่สามารถยกระดับบทบาทไปสู่การมีอำนาจร่วมในการตัดสินใจและการกำหนดทิศทางการพัฒนาอย่างแท้จริง โดยเฉพาะในด้านการติดตามประเมินผลและการรับประโยชน์จากการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การเสนอยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่เหมาะสม จำเป็นต้องมุ่งเน้นการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมเชิงระบบมากกว่าการมุ่งเน้นผลผลิตเชิงเอกสารเพียงอย่างเดียว ยุทธศาสตร์ที่น่าเสนอจึงเป็นยุทธศาสตร์เชิงกระบวนการที่เชื่อมโยงการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเข้าถึงข้อมูล การร่วมคิดและตัดสินใจ การนำแผนไปปฏิบัติ ตลอดจนการติดตามประเมินผลและการรับประโยชน์จากการพัฒนา โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน

นอกจากนั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์เชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ และข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาครั้งต่อไป

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดนโยบายสนับสนุนการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง โดยเน้นการกระจายอำนาจให้ชุมชนมีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนาในระดับพื้นที่

1.2 ควรส่งเสริมให้แผนชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของระบบการวางแผนพัฒนาท้องถิ่นและระดับจังหวัดอย่างเป็นทางการ เพื่อให้แผนชุมชนสามารถนำไปใช้ได้จริงและได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณและทรัพยากร

1.3 ภาครัฐควรพัฒนานโยบายด้านการสื่อสารสาธารณะและการเปิดเผยข้อมูล เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนได้อย่างทั่วถึง โปร่งใส และต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 ควรพัฒนากลไกการสื่อสารและเวทีประชาคมในระดับชุมชนให้มีความหลากหลาย และเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

2.2 ควรจัดให้มีผู้เชี่ยวชาญหรือผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) ที่มีความรู้ด้านการพัฒนาชุมชนเข้ามาสับสนุนกระบวนการจัดทำแผน เพื่อช่วยเสริมสร้างศักยภาพของประชาชนในการคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจ

2.3 ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีบทบาทในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของแผนและเพิ่มประสิทธิภาพในการนำไปใช้

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบกระบวนการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่หรือจังหวัดอื่น ๆ เพื่อขยายองค์ความรู้และพัฒนาแบบจำลองที่เหมาะสมกับบริบทที่หลากหลาย

3.2 ควรศึกษาปัจจัยเชิงลึกที่ส่งผลต่อการยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนจากระดับปานกลางไปสู่ระดับสูง โดยเฉพาะในมิติของอำนาจการตัดสินใจและการติดตามประเมินผล

3.3 ควรมีการวิจัยติดตามผล (follow-up study) เพื่อประเมินผลลัพธ์ระยะยาวของการนำยุทธศาสตร์การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมไปใช้จริงต่อความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

กรมการพัฒนาชุมชน. (2553). *คู่มือแนวทางการขับเคลื่อนกระบวนการแผนชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน.

- นุจรี ใจประนบ. (2563). การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนใน
จังหวัดมหาสารคาม. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม,
มหาสารคาม.
- ศุภาวดี กรมทอง. (2557). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น: กรณีศึกษาองค์การ
บริหารส่วนตำบลห้วยแก้ว อำเภอปงนาสาร จังหวัดพิจิตร. (วิทยานิพนธ์ปริญญา
โทบริหารธุรกิจ). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สมาน นวลจันทร์. (2551). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนตำบลนาโยง อำเภอนาโยง
จังหวัดอุดรธานี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี,
อุดรธานี.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2548). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: สถาบัน
พระปกเกล้า.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2526). การพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สมนึก ปัญญาสิงห์. (2532). การพัฒนาชุมชน. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- จารุพงศ์ พลเดช. (2550). แผนชุมชน. สืบค้นเมื่อ 7 ธันวาคม 2566, จาก <http://dongluang.cdd.go.th/km1/>